

МУДРА Світлана В'ячеславівна

кандидат педагогічних наук,
професор кафедри філології та військового перекладу
Київського інституту Національної гвардії України
ORCID ID 0000-0002-7524-2026

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто сучасні підходи до розвитку професійно-особистісних якостей студентів як важливого чинника підвищення якості вищої освіти. Актуалізовано дослідження підвищення якості освітнього процесу на основі розвитку людського капіталу та інтеграції української вищої освіти в європейський освітній простір. Проаналізовано наукові дослідження, в яких висвітлено проблему формування професійних компетентностей, ціннісних орієнтацій, мотивації до саморозвитку та педагогічних умов, що сприяють становленню особистості майбутнього фахівця.

Визначено, що вітчизняна й зарубіжна наука вже напрацювала значний теоретичний і практичний досвід у контексті компетентнісного та особистісно орієнтованого підходів до професійної підготовки студентів. Наголошено на необхідності подальшого вдосконалення педагогічних технологій, спрямованих на інтеграцію особистісного та професійного розвитку здобувачів освіти, оскільки саме це забезпечує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та готовність до неперервного самовдосконалення.

У результаті дослідження визначено структуру, критерії та показники сформованості зазначених професійно-особистісних якостей студентів, а також розроблено модель педагогічного супроводу їх професійного становлення. Отримані результати можна використати у процесі модернізації освітніх програм, підготовки викладачів і створення сприятливого освітнього середовища для всебічного розвитку особистості студента.

Ключові слова: професійно-особистісні якості; студенти; якість вищої освіти; компетентнісний підхід; професійний розвиток; педагогічні умови.

Постановка проблеми. Сучасна система забезпечення якості вищої освіти в Україні ґрунтується на поєднанні європейських стандартів якості (ESG), компетентнісного підходу, принципів студентоцентризму та внутрішніх механізмів моніторингу. В умовах цифровізації та інтернаціональної інтеграції система освіти має стати рушієм соціально-економічних перетворень. За таких умов проблема якості професійної підготовки набуває особливого значення з огляду на майбутні повоєнні

трансформації й зміни в очікуваннях стейкхолдерів і роботодавців.

Аналіз актуальних наукових досліджень і публікацій. Проблеми підвищення якості вищої освіти розглядалися у працях українських та зарубіжних науковців. Зокрема, Л. М. Гриневич досліджувала компетентнісний підхід і євроінтеграційний контекст освіти [1]. Педагогічні та соціологічні аспекти розуміння якості освіти вивчав П. Ю. Саух, акцентуючи, зокрема, увагу на розвитку внутрішніх систем

забезпечення якості освіти [4; 5]. Питання забезпечення якості вищої освіти в умовах європейської інтеграції досліджує В. І. Луговий, який вважає результати навчання, а саме сформовані компетентності, головним показником якості освіти [9].

Дослідження Г. П. Клімової зосереджено на соціолого-філософському аналізі поняття «якість вищої освіти». Вона вивчає різноманітні підходи до визначення цього поняття в закордонній та вітчизняній науковій літературі, зокрема об'єктивістський, релятивістський та компетентнісний підходи [12; 13]. А. В. Марчук аналізує основні освітні втрати та ключові дисфункції цифровізації вищої освіти в умовах надзвичайних ситуацій [21]. Зацікавлення європейської освітньої спільноти зазначеною проблематикою спонукало, серед іншого, до розроблення міжнародних стандартів ESG [18].

Водночас комплексна концепція підвищення якості освіти у контексті стратегічного розвитку суспільства потребує подальшого обґрунтування.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному узагальненні й практичному обґрунтуванні комплексного підходу до підвищення якості вищої освіти в Україні на основі принципів людиноцентризму, цифровізації та відповідності європейським стандартам якості.

Мета статті – обґрунтування напрямів підвищення якості вищої освіти в Україні в контексті особистісного розвитку здобувачів та підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

У дослідженні застосовано такі методи: аналіз наукових і нормативних джерел, узагальнення та систематизацію.

Виклад основного матеріалу. Розвиток професійно-особистісних якостей студентів у процесі здобуття вищої освіти є комплексним і багатовимірним процесом, який охоплює когнітивну, емоційно-вольову, мотиваційну, ціннісну та поведінкову сфери особистості. Його ефективність значною мірою залежить від створення у закладі освіти цілісного освітнього середовища, зорієнтованого на активну навчально-професійну діяльність, самопізнання та рефлексію здобувачів освіти.

Аналіз сучасних наукових джерел та педагогічної практики засвідчив, що розвиток професійно-особистісних якостей найефективніше відбувається за умови інтеграції навчального процесу з практичною підготовкою, участі студентів у дослідницькій,

проектній, волонтерській та громадській діяльності. Такі види діяльності сприяють формуванню не лише професійних компетентностей, а й відповідальності, ініціативності, комунікативної культури, здатності до командної взаємодії та лідерства. У межах сучасної української освітньої парадигми цей термін трактується як *«практичний результат освітньої діяльності, який має внутрішню значущість для здобувача освіти та зовнішню соціальну цінність»* [15]. Тож саме рівень та якість такого результату повинні визначати якість вищої освіти загалом, а також ефективність діяльності кожного закладу вищої освіти. Після здобуття диплома випускник має відповідати вимогам часу та суспільства. Постає питання: що означає характеристика *«особистість, яка відповідає вимогам часу та суспільства»*? Протягом життя індивід взаємодіє з кількома категоріями міні-соціумів: найближчим оточенням (родина, соціальне середовище, коло спілкування), роботодавцями, а також власним внутрішнім «Я» з його потребами та прагненням до самореалізації. Отже, особистість має навчитися жити, комунікувати та реалізовуватися у всіх цих соціальних групах.

Звідси постають логічні запитання: які очікування формує суспільство щодо людини; якими є вимоги роботодавця до фахівця; яким бачить себе сама особистість? Дослідження засвідчують, що розвиток і трансформація особистості сприяють професійному самовдосконаленню та успішній самореалізації у професії [5, с. 338–339]. Крім того, рівень самоактуалізації істотно впливає на професійне становлення [14, с. 5–6], а ключовим чинником професійного самоздійснення є досягнення життєвої мети [8, с. 7–78].

Отже, для самореалізації людини як особистості та фахівця у зазначених мінісоціумах необхідні не лише сприятливі зовнішні умови, а й глибоке пізнання себе: власних якостей, здібностей, моральних цінностей, принципів, норм поведінки, темпераменту тощо. Усвідомлення сильних і слабких сторін допомагає здійснити правильний вибір професії, спланувати кар'єру, визначити мотиваційні потреби, побудувати гармонійні міжособистісні стосунки. Саме цей висновок має принципове значення для визначення цінного кінцевого продукту діяльності системи вищої освіти.

Розроблення концепції підвищення якості вищої освіти доцільно розпочати з осмислення функцій закладів вищої освіти як соціальних інституцій та з'ясування шляхів їх ефективної взаємодії із

середовищем роботодавців. Йдеться про системний підхід, що поєднує вплив зовнішніх факторів (запити суспільства, роботодавців) із внутрішніми чинниками функціонування ЗВО. Саме завдяки їх взаємодії формується кінцевий продукт – конкурентоспроможний випускник.

На зовнішньому рівні діяльність закладів вищої освіти зумовлена такими чинниками:

- професорсько-викладацький склад – лише довідчений педагог здатен забезпечити належну якість підготовки;
- якість підготовки абітурієнтів – окрім належного рівня знань, вони мають володіти особистісними якостями, відповідними до обраної професії;
- матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Комплексна взаємодія зазначених складових дає змогу підготувати висококваліфікованого фахівця.

Традиційно якість підготовки оцінюється на основі ефективності навчально-виховного процесу. Його головне завдання – підготовка конкурентоспроможного, освіченого, гармонійно розвиненого фахівця, здатного відповідати сучасним викликам. Важливим чинником є формування в студентів стійкої навчальної мотивації та створення умов для самостійної пошукової роботи. Особливу роль відіграє контроль якості освітнього процесу, що дає змогу вдосконалювати управління підготовкою фахівців, підвищувати активність здобувачів і здійснювати самооцінювання викладацької діяльності. Важливо, щоб оцінювання ґрунтувалося не лише на обсязі та змісті навчання, а й на сформованості soft skills випускників.

Не менш значущим чинником є конкурентоспроможність викладачів. Їхній розвиток має бути неперервним і комплексним, охоплювати як підвищення кваліфікації, так і саморозвиток. Саме саморозвиток є базою професійного зростання, оскільки дозволяє викладачеві відповідати вимогам сучасної освітньої практики [10].

Науково-технічний прогрес та зміни в економіці трансформують роль викладача: він постає не лише педагогом, а й науковцем, дослідником, який забезпечує студентську аудиторію власними розробками й результатами досліджень. Тож серед пріоритетних завдань менеджменту ЗВО є створення ефективної системи мотивації викладачів до наукової та педагогічної діяльності.

Якщо забезпечити умови для ефективної роботи творчого, конкурентоспроможного викладацького

складу, то у студентів зростатиме мотивація до навчання, а здобуті знання та soft skills стануть основою їхньої професійної самореалізації. Випускник, який поєднує фахову підготовку з моральними цінностями та усвідомленням власних можливостей, буде затребуваним на ринку праці [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розвиток особистісних якостей студентів у процесі навчання та формування людського капіталу як складової продуктивних сил суспільства є стратегічною умовою підвищення якості вищої освіти. Професійна підготовка має не лише забезпечувати знаннями, а й сприяти усвідомленню значущості праці, формуванню конкурентності та здатності до адаптації на ринку праці, що набуває особливого значення в умовах майбутнього повоєнного ринку праці.

Перспективними напрямками підвищення якості вищої освіти є:

- створення умов для оцінювання рівня особистісного розвитку студентів (анкетування, самооцінювання, спостереження тощо);
- організація заходів з підтримки й розвитку особистісного зростання: від здорової конкуренції до впровадження тьюторських/менторських програм і тренінгів;
- співпраця з роботодавцями щодо актуалізації не лише знань випускників, а й рівня сформованості їхніх особистісних і ділових якостей;
- готовність викладачів до розвитку у студентів необхідних компетентностей з орієнтацією специфіку майбутнього повоєнного ринку праці, що забезпечує реалізацію студентоцентрованого навчання.

Україна, яка активно долучається до соціально-економічних трансформацій, має всі передумови для ефективного формування та використання людського потенціалу. Якість освіти забезпечується гармонійним поєднанням професійних знань, soft skills та моральних цінностей студентів. Це сприятиме досягненню вагомих результатів у розвитку економіки, етики та духовному оздоровленні суспільства, забезпечуючи йому конкурентоспроможне місце серед провідних країн світу.

Перспективними інструментами досягнення цих цілей є створення системи оцінювання особистісного розвитку студентів, запровадження менторських програм, поглиблення співпраці з роботодавцями та формування професійної культури викладачів.

Подальші дослідження може бути спрямовано на вивчення інструментів моніторингу якості освіти в умовах цифровізації та Європейської інтернаціоналізації сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Гриневич Л. Компетентнісний вимір професійного стандарту вчителя Нової української школи. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.*, 2022. 36(2), С. 25–33. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.3616>

2. Дмитренко Г. А., Дмитренко О. Г., Шевчук Я. А., Лук'янчук В. В., Медвідь К. В. Управління персоналом організацій з використанням переваг синергії: навч. посіб. Київ: Інформ. системи, 2015. 161 с.

3. Тесленко І. Кремень В.: Homo sapiens, людина розумна – це, за великим рахунком, людина, яка постійно навчається. *Освіта України*, 2012, 25 черв. URL: Нац. акад. пед. наук України.

4. Саух П. Ю., Набок М. В., Кізілов О. І. Якість вищої освіти в Україні очима студентів. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2021, № 1(229). С. 3–16.

5. Саух П. Ю. Стратегічне бачення нової моделі вищої освіти: рух до створення університетів світового класу. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2020, № 1(108). С. 3–15.

6. Презентації EdCamp Ukraine. URL: <https://edcamp.org.ua>

7. Волошенко М. Професійний саморозвиток особистості як еволюція її суб'єктного потенціалу. *Соціальна робота та освіта*. 2023. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.7>.

8. Волощук І. В. Особливості професійного самоздійснення та самовиховання працівників профосвіти. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості, психологічна практика та експериментальна психологія*, 2014, Вип. 5. С. 3–11.

9. Воробйова О., Дебич М., Луговий В., Оржель О., Слюсаренко О., Таланова Ж. Механізми оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: монографія. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020. 220 с.

10. Корніяка О. М. The determinants of professional self-fulfillment of university lecturers. *Актуальні проблеми психології*, 2017, Вип. 17. С. 76–89.

11. Тарута І. М. Peculiarities of self-actualization of teachers of professional education institutions with different levels of psychological safety of educational

environment. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної педагогіки*. 2021, № 4. С. 45–51.

12. Клімова Г. П. Забезпечення якості вищої освіти. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023, № 1(57). С. 80–89.

13. Клімова Г. П. Якість вищої освіти: європейський вимір. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016, № 1(48). С. 3–12.

14. Котун К., Петренко Л., Султанова Л. Теорія і практика підготовки майбутнього викладача закладу вищої педагогічної освіти в умовах цифровізації суспільства : методичні рекомендації. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2024. 71 с.

15. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: проєкт. Київ, 2014. URL: https://www.navs.edu.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf

16. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: документ. Київ: Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>

17. Положення про акредитацію освітніх програм: наказ МОН України від 15.05.2024 № 686, зареєстр. у Мін'юсти України 04.07.2024 за № 1013/42358. Київ, 2024.

18. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Brussels: ENQA, ESU, EUA, EURASHE, 2015. 32 p. URL: <https://enqa.eu/esg-standards-and-guidelines>

19. Що з навчанням учителів під час війни: розмова з Романом Шияном та Олександром Елькіним. *Нова українська школа*, 13.02.2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/02/13/shho-z-navchannyam-uchyteliv-pid-chas-vijny-rozmova-z-romanom-shyuanom-ta-oleksandrom-elkinym>

20. Болотнікова І. В. Особливості професійного самоздійснення та самоактуалізації працівників профспілок. *Актуальні проблеми психології: Психологія фізіологія, психологія праці та експериментальна психологія*. 2014, Вип. 5. С. 3–11.

21. Марчук А. Якість вищої освіти в надзвичайних умовах: освітні втрати й дисфункції цифровізації вищої освіти та дистанційного навчання. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*, 2023. № 1(47). С. 80–89.

References

1. Hrynevych, L. M. (2017). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni ukrainiskii osviti. [Competency-based approach in modern Ukrainian education. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine] Kyiv: MON Ukrainy.

2. Dmytrenko, H. A., Dmytrenko, O. H., Shevchuk, Ya. A., Luk'ianchuk, V. V., & Medvid', K. V. (2015). Upravlinnia personalom orhanizatsii z vykorystanniam perevah synerhii: navch. posib. [*Human resource management of organizations using the advantages of synergy: a training manual*] Kyiv: Inform. systemy.
3. Teslenko, I. (2012, June 25). Vasyl Kremen: Homo sapiens, lyudyna rozumna – tse, za velykym rakhunkom, lyudyna, yaka postyyno navchaietsia. *Osvita Ukrainy*. [*Homo sapiens, intelligent person, is, by and large, a person who is constantly learning*] Retrieved from National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine website
4. Saukh, P. Yu., Nabok, M. V., & Kizilov, O. I. (2021). Yakist vyshchoi osvity v Ukraini ochyma studentiv. [*Quality of higher education in Ukraine through students' eyes*]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 1(229), 3–16.
5. Saukh, P. Yu. (2020). Stratehichne bachennia novoi modeli vyshchoi osvity: rukh do stvorennia universytetiv svitovoho klasu. [*Strategic vision of a new model of higher education: Moving toward world-class universities*]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 1(108), 3–15.
6. EdCamp Ukraine. Presentations. Retrieved from <https://edcamp.org.ua>
7. Voloshenko, M. (2023). *Professional self-development of a person as the evolution of his subject potential. Social Work and Education*. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.3.7>
8. Voloshchuk, I. V. (2014). Osoblyvosti profesiinoho samozdiisnennia ta samovykhovannia pratsivnykiv profosvity. Aktualni problemy psykholohii: Psykholohiia osobystosti, psykholohichna praktyka ta eksperimentalna psykholohiia [*Peculiarities of professional self-fulfillment and self-education of vocational education staff. Current issues in psychology: Personality psychology, psychological practice and experimental psychology*]., 5, 3–11.
9. Vorobiova, O., Debych, M., Luhovyi, V., Orzhel, O., Sliusarenko, O., & Talanova, Zh. (2020). Mekhanizmy otsiniuvannia yakosti vyshchoi osvity v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia. [*Mechanisms for assessing the quality of higher education in the context of European integration: monograph*] Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPS Ukrainy.
10. Korniaaka, O. M. (2017). *The determinants of professional self-fulfillment of university lecturers*, 17, 76–89.
11. Taruta, I. M. (2021). *Peculiarities of self-actualization of teachers of professional education institutions with different levels of psychological safety of educational environment*. 4, 45–51.
12. Klimova, H. P. (2023). Zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. [*Ensuring quality of higher education. Sociolohiia: teoriia, metody, marketynh*], 1(57), 80–89.
13. Klimova, H. P. (2016). Yakist vyshchoi osvity: yevropeyskyi vymir. *Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. [*Quality of higher education: European dimension. Sociolohiia: teoriia, metody, marketynh*], 1(48), 3–12.
14. Kotun, K., Petrenko L., Sultanova L. Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnoho vykladacha zakladu vyshchoi pedahohichnoi osvity v umovakh tsyfrovizatsii suspilstva : metodychni rekomendatsii. [*Theory and practice of training future teachers of higher pedagogical education institutions in the conditions of digitalization of society: methodological recommendations*]. Kyiv : LtD «Yurka Lyubchenko», 2024. 71 p.
15. Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv: proiekt. (2014). [*Concept of the Development of Education in Ukraine for the Period 2015–2025: Draft*]. Kyiv. Retrieved from https://www.navs.edu.ua/files/zakon_ukr/proek-rozv-osvitu.pdf
16. Prohrama diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy: dokument. Kyiv: Kabinet Ministriv Ukrainy. [*Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Document. Kyiv: Cabinet of Ministers of Ukraine*] Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>
17. Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh program: nakaz MON Ukrainy vid 15.05.2024 № 686, zareiestrov. u Min'justi Ukrainy 04.07.2024 za № 1013/42358. [*Regulations on accreditation of educational programs: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 05/15/2024 No. 686, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 07/04/2024 under No. 1013/42358*] Kyiv, 2024.
18. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels: ENQA, ESU, EUA, EURASHE. Retrieved from <https://enqa.eu/esg-standards-and-guidelines>
19. Shiyani, R., & Elkin, O. (2023, February 13). Shcho z navchanniam uchyteliv pid chas viiny: rozmova z Romanom Shyianom ta Oleksandrom Elkinym. *Nova ukrainska shkola*, 13.02.2023. [*What about teacher training during the war. Nova ukrainska shkola*]. Retrieved from <https://nus.org.ua/2023/02/13/shho-z-navchannyam-uchyteliv-pid-chas-viiny-rozmova-z-romanom-shyianom-ta-oleksandrom-elkinym>

20. Bolotnikova, I. V. (2014). Osoblyvosti profesiinoho samozdiisnennia ta samoaktualizatsii pratsivnykiv profspilok. *Peculiarities of professional self-realization and self-actualization of trade union workers. Current problems of psychology: Psychophysiology, labor psychology and experimental psychology* [Aktualni problemy psykholohii: Psykhofizioloheia, psykholohiia pratsi ta eksperymentalna psykholohiia, 5, 3–11.

21. Marchuk, A. (2023). [*Quality of higher education in extreme conditions: Educational losses and dysfunctions of digitalization and distance learning. Socio-economic relations in a digital society*]. Yakist vyshchoi osvity v nadzvychainykh umovakh: osvitni vtraty y dysfunksii tsyfrovizatsii vyshchoi osvity ta dystantsiinoho navchannia. *Sotsialno-ekonomichni vidnosyny v tsyfrovomu suspilstvi*, 1(47), 80–89.

Mudra Svitlana

Professor of Department
of Philology and Military Translation
Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine

**DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
AND PERSONAL QUALITIES OF STUDENTS
IN THE CONTEXT OF IMPROVING
THE QUALITY OF HIGHER EDUCATION
IN UKRAINE**

The article analyzes modern approaches to the development of professional and personal qualities of students as an important factor in improving the quality of higher education in Ukraine.

It has been conducted a review of scientific research, which highlighted the problem of forming professional competencies, value orientations, motivation for self-development, and pedagogical conditions that contribute to the formation of the personality of a future specialist.

It has been determined that domestic and foreign science has already gained significant theoretical and practical experience in the context of competency-based and personality-oriented approaches to the professional training of students.

The need for further improvement of pedagogical technologies aimed at integrating the personal and professional development of education seekers is emphasized, since this is what ensures their competitiveness in the labor market and readiness for continuous self-improvement.

Keywords: professional and personal qualities; students; quality of higher education; competency-based approach; professional development; pedagogical conditions.